

Schilderij Christoffel Bisschop verrijkt collectie

The Happy Family

Onlangs heeft het museum opnieuw een schilderij van Christoffel Bisschop (1828-1904) aangekocht, The happy family genoemd. De afbeelding uit 1892 van mensen in een Hindelooper interieur vormt een interessante aanvulling op de collectie. Ze illustreert de grote belangstelling voor dergelijke interieurs aan het einde van 19de eeuw. Deze was ontstaan na de presentaties van een Hindelooper kamer in de Historische tentoonstelling Friesland in 1877 en de Wereldtentoonstelling in Parijs in 1878.

De afbeelding toont een Hindelooper interieur met een vrouw in de bedstee en een man gebogen over een wiegje met daarin een pasgeboren baby. Links op de voorgrond staat een lessenaar met een opengeslagen bijbel met daarin een pauwenveer. Voor de bedstede staat een beschilderd beddentrapje op een mat en de muiltjes van de vrouw liggen op de grond. De kleding van de personen is niet typisch voor Hindeloopen, eerder een mengelmoes waarbij veelvuldig

sitsen stoffen zijn toegepast; iets wat wel typisch was voor het Friese stadje.

De beschilderde wieg op een hoog onderstel is ook bedekt met een sitsen stof en zelfs in de bedstede hangt sits. Verder is het schilderij opvallend leeg; er is veel ruimte om de figuren heen waarin slechts het houtwerk van de bedsteewand en de vloer een rol spelen.

Bisschop wordt naar aanleiding van zijn schilderij 'En attendant son capitaine' dat ook deel uitmaakt van de collectie van het Zuiderzeemuseum, vergeleken met Johannes Vermeer.

Ook bij dit schilderij heeft Bisschop zich laten inspireren door de 17de-eeuwse aandacht voor schijnbaar alledaagse taferelen.

The happy family, schilderij door Christoffel Bisschop, ca 1892.

Welvarend stadje

In de 17de en 18de eeuw was Hindeloopen een welvarend stadje geweest, voornamelijk gericht op de Oostzeehandel.

De inwoners werden als bijzonder beschouwd: ze spraken een eigen taal en droegen andere kleding dan de overige Friezen. Ze hadden een voorkeur voor kleurig beschilderd meubilair en waren door hun activiteiten sterk op Amsterdam gericht. Toen aan het begin van de 19de eeuw de handel stagneerde, raakte het stadje in verval: de meeste inboedels werden verkocht en raakten verspreid.

Daardoor waren er omstreeks 1877 in Hindeloopen geen traditionele interieurs meer te vinden. Alleen de tekeningen en schilderijen van Hendrik Lap (1824-1874), een schoenmaker uit het stadje, boden enige houvast voor de beeldvorming van hoe de Hindeloopers vroeger woonden. Lap had halverwege de 19de eeuw een groot aantal Hindelooper interieurs getekend zoals hij zich deze uit zijn jeugd herinnerde.

Het Zuiderzeemuseum bezit een aantal van

deze werken. Technisch waren de tekeningen niet helemaal correct, maar toch boden ze een schat aan informatie over meubelstukken en kleding die Lap in zijn jeugd had gezien.

Zijn werken dienden dan ook als basis voor de inrichting van de Hindelooper kamer in de Historische tentoonstelling van Friesland.

Al snel werden ze zelfs tot standaard verheven. Maar of de Hindelooper huizen er daadwerkelijk zo hebben uitgezien van binnen, is niet meer te achterhalen.

Symbol voor het onbedorvene

In navolging van de volkskundige interesse die sinds het einde van de 18de eeuw in Duitsland zijn opmars had gemaakt, ontstonden er in Friesland en Vlaanderen bewegingen die grote belangstelling voor de traditionele elementen van de plattelandscultuur toonden. In 1827 was in Friesland het Friesch Genootschap opgericht. Behalve voorwerpen die betrekking hadden op de volkscultuur, verzamelde het Friesch Genootschap vooral ook oudheden (archeologische vondsten). Het was in eerste instantie

vernieuwingen en ontwikkelden een voorliefde voor de natuur, als symbool voor het onbedorvene.

'Bewaren, behouden, verzamelen voor het te laat is' werd in deze kringen een belangrijk parool. Zo groeide de belangstelling voor de gebieden rondom de Zuiderzee. De Nederlander meende dat in plaatsen zoals Hindeloopen en in de Zaanstreek de oude wooncultuur uit de door hen zo geliefde 17de eeuw onaangetast was blijven voortbestaan. Door hun relatieve isolement hadden stadse of algemeen Nederlandse invloeden nauwelijks vat gehad op deze contreien.

Hindelooper Kamer in de oude opstelling van het Zuiderzeemuseum.

niet de intentie van het Genootschap bij te dragen aan de verbreiding van de Friese cultuur. Het hield zich meer bezig met het verzamelen van objecten. Een kleine vijftig jaar later kreeg ook de rest van Nederland meer belangstelling voor de volkscultuur. De toenemende industrialisatie veroorzaakte een verschuiving van het platteland naar de steden; de welvaart nam geleidelijk toe. Als reactie op deze ontwikkeling ontstond onder de welgestelden een hang naar het platteland. Zij wilde zich onttrekken aan de

in deze context. De Zweedse opstelling werd daarbij 'revolutionair' geacht vanwege de poppen in klederdracht in natuurlijke houdingen geplaatst binnen een scène uit het volksleven. In Nederland werden ondertussen met veel succes verschillende regionaal-historische tentoonstellingen gehouden: in 1874 de 'Tentoonstelling van Zaanlandsche oudheden en merkwaardigheden', in 1876 de 'Historische tentoonstelling van Amsterdam' en in 1877 de 'Historische tentoonstelling van Friesland'. Hier werd de destijds

Andere presentatie

Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw ontstond er in Europa een tendens om museale collecties anders te presenteren. Behalve de intrede van de zogenaamde boeren- of burgerkamer als nieuw museaal fenomeen, waren er vanaf 1851 de wereldtentoonstellingen. Deze trokken steeds meer mensen; in 1867 bezochten zo'n 11 miljoen mensen de tentoonstelling in Parijs. Vanaf 1867 werden ook volkskundige collecties op grote schaal gepresenteerd

gebruikelijke object-gerichte presentatie gekoppeld aan het educatieve doel de bezoeker vertrouwd te maken met de volkscultuur. Behalve voorwerpen in vitrines waren er ook geënsce-neerde voorstellingen. In Zaandam was een Zaanse kraamkamer nagebouwd, in Amsterdam waren er stijlkamers van interieurs te bewonderen, maar het klapstuk was op de tentoonstelling in Leeuwarden te zien: een nagebouwde Hindelooper kamer.

Ets in Eigen Haard 1892.

Deze kamer bestond uit vier wanden waardoor de bezoeker het gevoel kreeg zich werkelijk in een kamer in Hindeloopen te bevinden, alwaar een gezin in traditionele Hindelooper dracht zojuist aan de theetafel is gaan zitten.

Dat deze regionaal-historische tentoonstellingen bepalend zijn geweest voor de beeldvorming van de wooncultuur in deze gebieden, mag duidelijk zijn. Sinds de Zaanse expositie heet de daar getoonde beschilderde kast van een particuliere inbrenger uit Jisp een 'Jisper kast', en de beschilderde kast van iemand uit Assendelft een 'Assendelfter' kast. Terwijl de kasten niet typisch waren voor deze dorpen. En door het enorme succes van de Hindelooper kamer ziet sindsdien elke Hindelooper kamer er zo uit.

Hele wereld

De Hindelooper kamer ging ook naar de wereldtentoonstelling van 1878 in Parijs, dit keer met een ander tafereel: in plaats van een theedrinkend gezelschap, 'bevolkte' nu een gezelschap dat voorbereidingen trof voor een doopplechtigheid de kamer. Hier oogstte de presentatie eveneens veel succes. Het feit dat bezoekers de kamer konden betreden, droeg daar zeker aan bij. Het effect van de presentatie in Parijs is tweërlei geweest. Ten eerste werd

deze manier van tentoonstellen een standaard voor andere, soortgelijke kamers. En ten tweede dacht nu de 'hele wereld' dat een Hindelooper kamer - een begrip dat overigens gemakkelijk ingeruild kon worden voor een nationale (Nederlandse) boerenkamer - er zo uitzag. De trend voor het beeld van de Nederlander en zijn wooncultuur was gezet.

Daarnaast was door het succes van de tentoonstelling het Friesch Genootschap in staat een gebouw te verwerven voor de vaste tentoonstelling van haar collectie. In 1881 was de inrichting van het Fries Museum voltooid. Eén van de eerste opstellingen was een volledig ingerichte Hindelooper kamer, die daar nu nog te bewonderen is. Ook het in 1918 geopende Openluchtmuseum in Arnhem wilde graag een Hindelooper kamer.

In 1919 kocht men daarom uit de inboedel van het failliete Nederlandsch Panopticum te Amsterdam, het daar opgestelde Hindelooper interieur op.

Duitse belangstelling

Ook buitenlandse musea begeerden een Hindelooper kamer. Vooral in Duitsland was er veel belangstelling voor. Men zag de Friese cultuur aan het eind van de 19de eeuw als wezenlijk onderdeel van de Germaanse cultuur.

In Friesland waren nog elementen van elders verloren gegane cultuuruitingen te vinden. Diverse Duitse volkskundige musea hebben succesvol geprobeerd een eigen Hindelooper kamer in bezit te krijgen. De Duitse interesse in de Friese wooncultuur taande door de gebeurtenissen in de 20ste eeuw.

De populariteit en herkenbaarheid van het Hindelooper interieur waren in Nederland echter na de Tweede Wereldoorlog niet in betekenis afgenomen. In 1964 kon museum de Hidde Nijland Stichting

uit Hindeloopen een Hindelooper interieur van het Düsseldorfer Kunstmuseum overnemen. Het interieur had sinds 1928 in depot gestaan. In het Zuiderzeemuseum ontbrak een Hindelooper interieur evenmin. Eind jaren 80 is deze stijlkamerachtige opstelling in het museum afgebroken. Dit had echter meer met een veranderde museale visie te maken dan met afname van interesse in de volkscultuur. Na de herinrichting van 1998 is de Hindelooper kamer teruggekomen, maar in een totaal andere vorm. Het nu aangekochte schilderij van Bisschop illustreert de grote belangstelling waarin het fenomeen zich mocht verheugen en de kunstuitingen die deze belangstelling verbeeldden. Het schilderij maakt het mogelijk dit interessante verhaal rondom de beeldvorming van de Zuiderzeecultuur te visualiseren, die centraal staat in de tentoonstelling *Typisch Hollands* in het binnenmuseum.

Ellen van Veen